

οἱ Ἀμαδανῖται ἴδρυσαν ἰδίας δυναστείας εἰς τὴν μέσην Ἀφρικὴν ⁽¹⁾, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀσίας. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἐν Βαγδατίῳ διατριβόντων Ἀββασιδῶν, οἵτινες ἐλογίζοντο ὑπέρτατοι τοῦ μωαμεθανισμοῦ ἡγεμόνες, πολυειδῶς ἐμειώθη καὶ ἠκρωτηριάσθη. Ὅθεν τὸ χριστιανικὸν τῆς Ἀνατολῆς κράτος καθ' ὅλην τὴν παροῦσαν περίοδον οὐδένα ὑπέστη μέγαν ἐξ αὐτοῦ κίνδυνον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀκολουθοῦ μακεδονικῆς δυναστείας ἐμελλε νὰ ἀναλάβῃ ἐπιθετικὸν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν ἀγῶνα καὶ νὰ ἀνακτήσῃ οὐκ ὀλίγας τῶν χωρῶν ὅσας προηγουμένως ἀπώλεσεν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ κατάστασις τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καθ' οὓς χρόνους ὁ Λέων Γ', καταβαλὼν τοὺς μωαμεθανικοὺς στρατοὺς τοὺς ἐπιχειρήσας τὴν δευτέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολιορκίαν, ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως. Ἡ μὲν ἔκτασις αὐτοῦ εἶχεν ἐλαττωθῆ πολὺ, ἔνεκα ὅμως τῶν δαψιλῶν καὶ ἐπιτηδείως χρησιμοποιοῦμένων αὐτοῦ πόρων ἦτο πάντοτε τὸ ἰσχυρότερον τῆς Εὐρώπης κράτος καὶ ἐνάμιλλον τοῦ μωαμεθανικοῦ. Ἀλλά, καθὼς εἶπομεν ἤδη, ἡ ὕλικὴ δύναμις δὲν ἀρκεῖ, ἵνα τὰ ἔθνη εὐδοκίμησωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὅσον ἐντέχνως καὶ ἂν εἶναι ὠργανωμένη ἀπαιτοῦνται προσέτι ἠθικὰ τινα ἐλατῆρια, δι' ὧν καὶ μόνον περιποιεῖται ἀνεξάντλητος ζωὴ καὶ δραστηριότης εἰς τὰς ὕλικὰς τῶν ἔθνῶν δυνάμεις. Ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς δὲν ἐστερεῖτο βεβαίως ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς, ναυτικῆς δεξιότητος· δὲν ἐστερεῖτο ἐπιστήμης καὶ τέχνης καὶ διοικητικῆς ἐμπειρίας· δὲν ἐστερεῖτο τελευταῖον οὐδὲ πολεμικῆς ἀνδρείας· ἂν δὲν εἶχε τὰ προτερήματα ταῦτα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συντηρηθῆ ὅσον συντηρήθη, νὰ δημιουργήσῃ τοσοῦτους πόρους καὶ νὰ ἀνθέξῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς ἀδιαλείπους πολεμίους. Ἀλλά, ὡς πολλάκις εἶπομεν, τὸ ἰσχυρότατον τῶν ἠθικῶν ἐλατηρίων τοῦ ἦτο ἡ πρὸς τὸ θρησκευμα αὐτοῦ ἀφοσίωσις. Τὸ θρησκευμα τοῦτο ἐπρέσβευεν ἀρχὰς καὶ δοξασίας ἐπιτηδείας βεβαίως νὰ μετεωρίσῃ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ κρατύνῃ τὴν καρδίαν· παρεκτὸς τῶν εὐγενεστερῶν περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς προσδοκιῶν, ἐπρέσβευεν ὡς πρὸς τὸν παρόντα βίον τὴν ἰσότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, τὴν ἐθελουσίαν, τὴν ἐργατικότητα, πάντα ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐπενεργήσωσιν εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος. Ὅπόσον τοῦτο εἶναι ἀληθὲς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς πνευματικῆς καὶ πρακτικῆς δραστηριότητος ἣν ἀνέδειξαν ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἐπιφανέστεροι κήρυκες τοῦ νέου δόγματος ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου μέχρι τῶν Ἀθανασίων καὶ τῶν Συνεσίων. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ καὶ δοξασίαι, ἵνα παρεισθύσωσιν ἐντὸς τῶν σπλάγγνων τῆς κοινωρίας καὶ διαμορφώσωσι τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημα ὅλων αὐτῆς τῶν τάξεων, δέον νὰ συμπεριπλακῶσι μεθ' ἅπαντος αὐτῆς τοῦ βίου διὰ καταλλήλων πρὸς τοῦτο πρακτικῶν θεσμῶν. Δυστυχῶς δὲ τινὲς τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ χριστιανισμοῦ τύπων καὶ θεσμῶν, οἱοὶ μάλιστα διεμορφώθησαν ἀπὸ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἀνταπεκρίθησαν πάντοτε πρὸς τὰς ἀρχικὰς αὐτοῦ ἐπαγγελίας. Ἰδίως ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις τοῦ μοναχικοῦ βίου κατήντησε νὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ κοινωρίας μυριάδας ἀνθρώπων καὶ νὰ καθιστᾷ οὕτως ἐντελῶς ἄχρηστον εἰς τὸν πρακτικὸν βίον μεγάλην αὐτῆς μερίδα· αἱ δὲ ποικίλαι

(1) Οὐχὶ ἐν τῇ μέσῃ ἀλλ' ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ, ἐν ταῖς ερβερικαῖς χώραις, ἰδρύθησαν αἱ δυναστεῖαι τῶν Ἀγλαβιτῶν (πρὸ αὐτῶν δὲ καὶ τῶν Ἐουριδιτῶν) καὶ τῶν Ἰξιδιτῶν. Οἱ Τουλωνίδαι ἤρξαν ἐν Αἰγύπτῳ, οἱ Ἀμαδανῖται ἐν Συρίῳ, οἱ Σοφφαρίδαι καὶ οἱ Σαμανίδαι ἐν Περσίῳ. Ἐν τῇ μέσῃ Ἀφρ κῆ λέγων ὁ συγγραφεὺς ἔννοει πάντας οὐχὶ τὰ ἔθνη τῆς Ἀφρικῆς ἀλλ' ἐν τῷ μεσαίῳ τμήματι τῆς ορείου Ἀφρικῆς (ἐν Τυνησίῳ).